

gantia præsumptio vocari, secundum vulgarem vocis accommodationem. Quia secundum latinam proprietatem, nec verbum *præsumo*, nec nomen *præsumptio* actum alicujus vitii significat, sed actionem sumendi cum aliqua anticipatione, seu prævensione, quæ de se indifferens est, et interdum male, interdum bene fieri potest. Communi vero usu scholastico, et vulgari præsumptuosus dicitur, qui plus de se cogitat, quam revera sit, quod ad propriam arrogantiam pertinet, et ideo per arrogantiam merito dicitur quis de se præsumere, et ipsa arrogantia præsumptio dici potest. Et sic dicit Gregorius 2, Moral., cap. 16, alias 39: *Ex bonis operibus, et victoria vitiorum solere præsumptionem cogitationum in corde generari*. Quamvis fortasse non minori proprietate illa appetitus excellentiæ, in quo superbia consistit, possit etiam dici præsumptio, quia per illum appetitum prælationem et singularem dignitatem superbus vult sibi sumere. Neutro autem modo novum peccatum, vel malitia specialis per hujusmodi appellationem illi affectui superadditur. Unde Gregorius, lib. 22 Moral., c. 5, alias 40, quam prius arrogantiam vocaverat, postea præsumptionem appellat, et utramque humilitati esse contrariam docet.

14. *Explicatur tertio quoad ambitionem.* — Tertio dicendum est de ambitione, quam proprie in peccato Luciferi inventam esse censemus. Est enim ambitio immoderata cupiditas honoris, ut tradit D. Thomas 2, 2, q. 131. Lucifer autem inordinatissime appetivit honorem; ergo ambitionem habuit, et quidem maximam. Nam, ut dixit Cicero 1, Offic. et refert D. Thomas, in dict. q. 131, a. 2, in argumento, *Sed contra: Sicut quisque magnitudine animi excellit, ita maxime vult omnium princeps esse solus*: quod quidem ad ambitionem pertinet, ut ibidem subjungit D. Thomas. In hoc autem maxime excellit Lucifer, quod solus omnium princeps esse voluit, et propter hoc maxime unionem hypostaticam appetiit, si revera illam concupivit, vel si aliter elevatus est, semper singularitatem, et primatum appetiit, ergo per ambitionem deliquit. An vero hæc ambitio fuerit peccatum a superbia distinctum, controverti potest. Mihi autem breviter imprimis dicendum videtur, non fuisse actum distinctum, quia vel ipsam excellentiam, vel primatum inter alios propter honorem, quem ab Angelis, et hominibus habere poterat, concupivit, et sic eodem actu utrumque voluit: vel certe quamvis excellentiam propter ipsam appetierit, honorem simul voluit, ut illi annexum, et

ita uno actu voluit ipsam excellentiam cum omnibus proprietatibus, quæ ad illam consequuntur. Quoad malitiam vero res est magis dubia, quia D. Thomas supra videtur in hoc distinguere ambitionem a superbia, quia non humilitati, sed magnanimitati dicit esse oppositam per excessum. Unde consequi videtur distinctam malitiam addidisse.

15. *Probabilius tamen videtur eandem esse malitiam auctam tamen ex parte materiæ.* — Sed licet verum sit, ambitionem materialiter (ut sic dicam), id est, quoad realem motum appetitus excedere magnanimitatem, quia se extendit ad eos honores appetendos, ad quos magnanimitas non pertingit, nihilominus in genere virtutis, et vitii magis videtur opponi ambitio humilitati, quam magnanimitati. Nam humilitas ab omni inordinato appetitu honoris retrahit voluntatem, et ita per ambitionem magis illa, quam magnanimitas destruitur, magisque contra illam peccatur, ut aperte sentit Gregorius 3, p. Pastoral., Admonit. 18. Et ratio id ostendit, quia magis ex humilitate, quam ex magnanimitate, ambitionem vitare obligamur. Et ideo Gregorius in eodem loco ambitionem a superbia non distinguit, quia omnis appetitus humilitati contrarius per excessum, superbia est, licet per vocem *ambitionem*, ipsamet superbia, ut circa talem materiam versatur, scilicet excellentiam honoris, significari videatur. Atque ita ratione ambitionis non multiplicantur malitiæ in peccato Luciferi, sed eadem ex hac circumstantia, seu ex parte materiæ, major fuisse cognoscitur.

16. *Explicatur quarto quoad vanam gloriam.* — Idem fere dicendum est de inani gloria. Nam sine dubio vitium hoc proprie, et sine ulla metaphora Luciferi attribuitur, ut supra adducta probant, et sentit D. Thomas 2, 2, quæst. 132, art. 3. Ubi inter peccata inanis gloriæ, quæ mortalia interdum sunt, ex parte materiæ, ponit peccatum Luciferi, prout illis verbis Ezechiel. 28, declaratur, *Elevatum est cor tuum, et dixisti: Deus ego sum*. Inde enim colligit appetiisse Luciferum gloriam soli Deo debitam; quæ gloria, respectu Luciferi, vana fuit, quia falsa, et sine fundamento; et ideo appetitus ejus et fuit vanæ gloriæ, et gravissimum peccatum, quia honori, et gloriæ divinæ maxime contrarium fuit. De hoc autem appetitu etiam sentio, non fuisse actum distinctum ab appetitu illius excellentiæ, de qua Luciferi superbia præcipue fuit. Quia simul cum illo objecto gloriam vanam ab illo resultantem uno impetu, et actu appetere potuit;

et hic est modus magis connaturalis Angelo. Unde licet sub alia consideratione inanis gloria opponatur magnanimitati secundum malitiam suam: videtur mihi maxime opponi humilitati, quia per inanem gloriam appetitur humana laus, vel etiam angelica, ut a pura angelica natura procedere potest, vel alia manifestatio, aut æstimatio propriæ excellentiæ propter se ipsam, et ut augmentum quoddam illius. Hic autem appetitus manifeste est contrarius humilitati, et ad superbiam pertinet. Unde Gregorius, lib. 31 Moral., cap. 17, alias 31, primam filiam superbiæ, dicit esse inanem gloriam, quæ in nobis sæpe habetur per actum distinctum ab ipsa superbia principali: ita tamen ab illa nascitur, ut eandem rationem vitii, et elationis, quamvis cum minori gravitate, participet. Unde quando in eundem actum coalescunt, unam graviorem malitiam inducunt, quam in singulis separatim esse possit.

17. *Occurritur objectioni.* — Unde obiter soluta manet objectio, quæ hic fieri posset ex doctrina D. Thomæ hic, quæst. 63, art. 2, dicentis, in Angelo tantum esse potuisse peccatum superbiæ ante peccatum invidiæ: omnia autem, quæ diximus, ante invidiam præcesserunt, etiamsi ratione, vel formaliter inter se distinguantur. Responderi autem posset ex eodem D. Thomæ, in eodem art. ad 3: *Sub superbia, prout in demonibus ponitur, comprehenduntur omnia peccata, quæ ab illa derivantur*. Quod intelligendum necessario est de peccatis, quæ in spirituali materia versantur: nam illorum tantum Angeli capaces fuerunt in via (ut statim declarabimus). Addimus vero per illas omnes voces non multiplicari peccati in Angelo, sed unam superbiam variis nominibus, secundum diversam habitudinem, et circumstantias explicari, et ita id non obstare, quominus una superbia primum peccatum Angeli fuerit.

18. *Secunda assertio in Luciferi præter superbiam invidia fuit.* — Secundo principaliter dicendum est Luciferum verum, ac proprium peccatum invidiæ post superbiam commisisse. Ita docet D. Thomas, in dict. quæst. 63, art. 2, et ibi omnes ejus expositores, et reliqui theologi communiter in 2, dist. 5 et 6, et tradunt frequenter Patres, ex quibus cap. allegavimus Tertullianum, Basilium, Cyprianum, Gregorium, Nissenum et Irenæum. Quibus addi possunt Epiphanius, hæres. 64, in his, quæ ex Proclo et Methodio refert Augustinus, lib. 41, Gen. ad lit., c. 14 et 15, ubi ait, invidiam secu-

tam esse ex superbia, non e converso. Idem tradit, lib. de Disciplina, cap. 7, ubi, *Homini stanti (ait) lapsus invidit*. Et tract. 5, in Joan., in fin.: *Invidia, inquit, horrendum malum, ipso malo Zabulus ejectus est*. Idem, lib. 2, de Civit., cap. ult., et l. 14, cap. 11, et l. 6, contra Julian., cap. 1, et sæpe alias Gregorius 5, Moral., cap. ult., ubi ait, diabolus de felicitate amissa homini invidisse. Idem 2 p. Pastoral., cap. 11, Chrysostomus, homil. 41, in Matth., et Leo papa, serm. 4, de Collectis, in principio, *Incentor ille, inquit, auctorque peccati, primum superbus, ut caderet, deinde invidus, ut noceret*, et Cassianus, in collat. 8, cap. 10, et Chrysologus, serm. 48: *Invidia (inquit) de cælo dejecit Angelum, de Paradiso exclusit hominem*, et clarius serm. 172: *Invidia cælum tentat, ibi enim diabolus fecit ex Angelo*, et Claudianus, lib. 3, de statu Animæ, ante medium: *Angelus postquam superbia tumuit, et invidiæ febre tabuit, sanctitate privatus est*. Idem tradunt Anselmus, Matth. 12, post medium, exponens quod sit peccatum in Spiritum sanctum, et Bernardus, serm. 17, in Cantica.

19. *De invidia Luciferi in statu damnationis.* — Verumtamen ad intelligendam hanc assertionem, Patrumque verum sensum, oportet advertere, duobus modis intelligi posse, diabolus peccatum invidiæ commisisse. Primo in statu viæ, priusquam de cælo ejiceretur, vel homo crearetur. Secundo in statu damnationis, postquam de cælo ejectus est, et post hominis creationem. Hunc posteriorem sensum aperte declarat Cassianus supra. Ponit enim duos casus in Luciferi, unum per superbiam ante creationem hominis, et per hunc, ait, ita fuisse dejectum, ut meruerit serpentis nomine significari, et sub illius specie apparere: alium per invidiam post hominis formationem de limo terræ, quoniam intellexit ad eam gloriam, quam ipse perdidit, hominem fuisse evocandum. In quo discursu non solum affirmat Cassianus Angelum post casum invidisse homini, sed etiam insinuat, ante casum non habuisse invidiam, sed solam superbiam. Neque verba Leonis multum ab hoc sensu abhorere videntur. Imo etiam Augustinus dicens, invidisse dæmonem homini, eo quod ad imaginem Dei factus esset, et alii, qui objectum illius invidiæ eodem modo explicant, eundem sensum insinuant. Nos vero in præsentia non de peccatis damnatorum dæmonum, sed viatorum tractamus: nec dubitamus, quin dæmones nunc invidiant hominibus, et a prin-

cipio creationis, ipsos ex invidia persequantur. De hac enim diaboli invidia sermo est, Sapient. 6, cum dicitur, *Invidia diaboli mors introiit in orbem terrarum*. Et sic etiam illam late explicat Ambrosius, lib. de Paradiso, c. 12.

20. Sensus tamen assertionis est, Luciferum in statu viæ, et ante hominis creationem, simul cum superbia invidiam concepsisse. Et in hoc sensu loquuntur Basilius et Cyprianus et alii, qui indifferenter loquuntur. Expressius vero illum declarant Anselmus, Chrysologus et Claudianus, et Augustinus, aliquando, præsertim in tract. 5, in Joan., multo vero magis, lib. 4, de Baptismo, c. 8, ubi Cypriani verba allegat, et commendat. Denique Bernardus, d. serm. 17, ob hanc causam de Lucifero: *In cælo concepsisse dolorem, et in Paradiso peperisse iniquitatem*.

21. *Quid et cui Lucifer invidit.* — *Prima sententia asserens Deo invidisse.* — *Hæc sententia rejicitur.* — Ad reddendam autem rationem assertionis in hoc sensu intellectæ, explicare opus est, cui, et de quo bono, vel felicitate invidere potuerit Lucifer in cælo constitutus, cum ipse esset excellentior rebus omnibus creatis, ideoque ipsis invidere non posset, nec etiam Deo propter infinitam distantiam. In quo puncto Anselmus supra docet aperte, Luciferum Deo ipsi invidisse. *Cognoscens, ait, ipsum esse Deum, et conditorem suum contra conscientiam suam invidit ei.* Et cur, vel de qua re invidiam conceperit, declarat, dicens: *Cum Lucifer in tanto bono abundaret, videns divinam essentiam præstantiorem multo se, contra conscientiam suam, non ex aliqua infirmitate cepit Deo invidere, et voluit se Deo parificare.* At hæc sententia difficilis creditu est. Quia invidia non est ad multum distantes, sed ad similes, vel fere ad æquales, juxta doctrinam Philosophi, lib. 2 Rhetor., c. 10, quam eleganter declarat D. Thomas 2, 2, q. 36, art. 1, ad 2 et 3. At vero Lucifer cognoscebat Deum ab ipso infinite distare; ergo fieri non potuit, ut ipsi quatenus Deus est, invideret.

22. Et declaratur amplius, quia invidia est tristitia de felicitate aliena, ut supponimus, sed Angelus in primo suo lapsu non potuit de ipsius Dei felicitate tristari; ergo nec potuit illi invidere. Minor probatur, quia nemo tristatur de felicitate aliena, nisi apprehendat illam, ut contrariam aliquo modo propriæ felicitati, vel ut diminuentem illam, quia non potest esse tristitia, nisi de malo, vel sub ra-

tione mali, et ideo non potest esse de bono alterius, nisi sub ratione mali proprii. Sed Angelus non potuit in via apprehendere divinam excellentiam, vel potentiam, ut diminuentem suam felicitatem, vel effectivè, quia tunc nihil mali ab ipsa patiebatur; vel quasi formaliter seu objective, quia inter ea, quæ sunt diversorum ordinum, et valde, vel potius infinite inter se distant, nulla est collatio: nec unum obscuratur, vel minuitur ex alterius excellentia. Ergo non potuit Angelus apprehendere gloriam Dei, ut diminuentem suam ex eo solum, quod extitit.

23. Et confirmatur, quia Angelus non potuit appetere æquari in Deo ipsi, sine crescendo in dignitate propria, usque ad æqualitatem eum Deo, sive appetendo diminutionem dignitatis Dei, usque ad suum, vel inferiorem gradum, quia utrumque est simpliciter impossibile, et contra proprium bonum ipsius Angeli (ut supra late dictum est); ergo nec potuit tristari de excellentia Dei, illi eam invidendo, quia nemo tristatur de excellentia alterius, nisi qui nititur illi æquari, vel anteferri, et id non assequitur. Unde fit, ut unus Angelus non possit invidere alteri perfectiori in natura propter solum excessum in naturali perfectione, quia videt illum ordinem esse inevitabilem, et sibi nec esse convenientem alterius perfectionem, nec ex illa suam, vel commodum suum diminui. Quod maxime locum habet in voluntate Angeli modum deordinata per priora peccata. Denique Lucifer in secunda mora evidenter cognoscebat totum suum bonum pendere ex Dei excellentia; ergo nulla ratio ne potuit illam apprehendere, ut sibi disconvenientem, ac proinde de illa tristari, aut invidiam concipere non potuit.

24. *Vera sententia invidisse homini Christo unionem hypostaticam.* — Aliter ergo cæteri Patres communiter Adamum, et in eo totum humanum genus dicunt fuisse objectum illius invidiæ Diaboli, eo quod homo fuerit ad imaginem Dei factus, vel quod fuerit ad æqualem gloriam creatus, quia Luciferum in via præcisisse supponit Bernardus, qui magis hoc objectum declaravit. Cujus sententiæ probabilitatem, vel potius possibilitatem, supra in cap. declaravimus. Probabilius autem iudicavimus objectum illud fuisse Christum propter excellentiam unionis hyposticæ, quod Lucifer novit illi esse communicandam, quia esse contra suum honorem, et prærogativam, facile apprehendere potuit, ut ibi sufficienter explicatum est. Unde ulterius colligimus, hoc pecca-

tum fuisse distinctum a peccato superbiæ. Quod supponit D. Thomas, d. q. 63, art. 2. et sequuntur ibi omnes, ut Scotus, et alii in dist. 5 et 6, estque verum, tam de actibus ipsis, quam de malitiis. Quod enim actus distincti fuerint, patet, quia superbia est per affectum volendi: unde est formalis quidam amor benevolentiae sui, et concupiscentiæ boni sibi desiderati. Invidia vero est per modum fugæ, et nolitionis, ac tristitiæ, in quo sensu vocat illam *odium*, Augustinus, d. l. 11, Gen. ad litt. At vero in voluntate creata prosecutio, et fuga sunt actus distincti: ergo etiam in Lucifero distincti fuerunt. Unde, quod etiam malitiæ distinctæ fuerint, probatur, quia invidia non est contraria humilitati, sicut superbia, sed est contraria charitati, ut docet D. Thomas 2, 2, q. 36. Nam licet invidia oriatur ex superbia, non est opus, ut eidem virtuti humilitatis contraria sit, nec quod malitiam ejusdem rationis habeat. Sæpe enim unum vitium est origo alterius longe distincti, ut inanis gloria est causa mentiendi, furandi, etc. Et ex ipsa invidia detractio, et alia peccata valde ab illa distincta oriuntur. Denique in sanctis Angelis gaudium de bono, vel exaltatione humanæ naturæ non fuit actus elicitus ab humilitate, sed a charitate, licet humilitas optima dispositio fuerit ad illum eliciendum: sic ergo tristitia de eadem exaltatione humanæ naturæ in Lucifero non fuit actus humilitati contrarius, sed charitati.

25. *An alia peccata invidiæ proxima fuerint in Lucifero.* — *Specialiter impatientia.* — Interrogari vero potest ulterius, an præter hanc malitiam invidiæ, aliæ illi annexæ in peccato Luciferi inventæ sint. D. Thomas enim, in d. a. 2, ad 3, dixit, sub invidia comprehendi alia peccata, quæ ab illa fuerint, vel esse potuerint in Angelo. Non enim oportet, ut Angelus sit capax omnium vitiorum, quæ ex invidia nasci possunt, ut per se clarum est, nec etiam est necessarium, aut probabile, quod omnes malitiæ, et invidiæ filiæ, quarum Angelus est capax simul, ac statim in peccato Luciferi conjunctæ sint. Potest autem in hoc puncto referri sententia Tertulliani, qui in l. de Patientia, c. 5, impatientiam simul cum invidia Angelo peccanti tribuit. Dicit autem objectum, seu causam impatientiæ, fuisse, quia Deus omnia, quæ creaverat, in hoc mundo homini subjecit. *Natales* (inquit, id est, initia), *impatientiæ in ipso Diabolo deprehendo jam tunc, cum Dominum Deum universa opera, quæ fecisset, imagini suæ, id est, homini subjecisset, impatienter tulit.* Nec nomine impatientiæ me-

taphorice uti videtur, cum inde antiquitatem, et originem impatientiæ ostendere voluerit. Nec etiam impatientiam pro invidia sumit: nam illas aperte distinguit, nec impatientiam ponit, ut affectum invidiæ, sed potius ut causam: *Decepit* (inquit), *hominem, quia inviderat; inviderat autem, quia doluerat, nec invidisset homini, si non doluisset, doluerat autem, quia impatienter utique non tulerat.*

26. *Expenditur Tertullianus.* — In hoc vero puncto imprimis adverte Tertullianum non loqui de invidia, quam diabolus in via, seu in primo lapsu habuit, sed de illa quam post creatum hominem contra illum concepit, quam indicet malitiam Angeli inde incepisse, quod verum esse non potest (ut infra dicam). Posset autem dici Angelum in principio suæ creationis, exaltationis hominis postea futuræ, præcium fuisse, et per illam occasionem a principio per impatientiam, et invidiam corruisse. Quod quidem minus probabiliter dicitur de sola illa exaltatione, quæ in dominio rerum sensibilibus consistit, cum magna vero probabilitate, quoad invidiam creditur, si de exaltatione humanæ naturæ per hypostaticam unionem intelligitur. Uno vero, vel alio modo supposita illa sententia, videndum restat, an Lucifer ob eam causam, vel occasionem, habuerit motum impatientiæ propriæ dictum, et an ille fuerit distinctus ab actu invidiæ, et prior, vel posterior illo.

27. *Angelum incapacem esse propriæ impatientiæ negant aliqui.* — *Sententia affirmativa verior.* — Circa primum videri potest Angelus incapax hujus motus impatientiæ, ac proinde tantum metaphorice Angelo tribui, quia contraria versantur circa idem, sed patientia non est propriæ in Angelis, quia moderatur passionem, quæ in Angelo non sunt; ergo. Confirmatur, quia eadem est ratio de ira, et de impatientia, sed ira non est propriæ in Angelo, sed tantum metaphorice, teste D. Thoma, d. q. 63, art. 2, ad 2; ergo neque impatientia. Nihilominus existimo naturam angelicam non esse omnino incapacem propriæ impatientiæ, imo nunc maxime in dæmonibus reperiri. Probatur, quia patientia propriæ versatur circa dolores, et tristitias, sustinendo illas studiose, et cum debito rationis ordine; ergo omnis natura rationalis capax doloris, et tristitiæ propriæ, est etiam capax patientiæ, et consequenter etiam impatientiæ, sed natura angelica est capax veri doloris, ac tristitiæ; ergo est etiam capax propriæ impatientiæ. Et ita respondetur facile ad rationem in contrarium: nam patientiam

tia humana moderatur non solum spirituales tristitias, sed etiam maxime sensibiles, quod cum passione corporali fiunt: in Angelis vero potest esse patientia contra tristitiam vel dolorem, prout in puro spiritu esse potest. Ad confirmationem autem de ira respondetur servata proportione, iram prout connotat, vel dicit sensibilem passionem, non habere locum in Angelo, prout vero dicit solum appetitum vindictæ, posse esse in Angelo, quia ille appetitus potest esse per actum spirituales solius voluntatis, ut latius dixi supra, lib. 4, cap. 1, in fine. Et ita loquitur sacra Scriptura, Apoc. 12, dicens: *Vae terræ et mari quia descendit ad vos Diabolus habens iram magnam.* Unde idem D. Thomas, quæst. 12, de Malo, art. 2, ad 7, dixit motionem corporis ex passione esse quid materiale in ira; formale autem esse in actu appetitus: unde fit, altiori modo esse posse in voluntate. Atque ita idem D. Thomas 2, 2, quæst. 162, art. 3, expresse dicit, appetitui intellectivo aliquando iram attribui, prout, scilicet, *attribuimus iram Deo et Angelis, non secundum passionem, sed secundum iudicium justitiæ vindictivæ.* Quam locutionem non dicit esse metaphoricam, sed latiore, utique abstrahendo a passione, quam solet vulgari usu ira connotare, *proprie*, id est, strictius sumpta.

28. *Secunda assertio.*—*Non fuisse in Angelo de facto impatientiam ab invidia distinctam.*—Nihilominus respondendo ad secundum punctum assero, in Lucifero, ac in primo lapsu ejus propriam impatientiam ab invidia distinctam non fuisse. Probatur, quia nec fuit antecedens invidiam, nec consequens; ergo nulla fuit. Consequentia probatur, quia non potuit esse mere concomitans, quia nec posset habere objectum, nec esset ratio, cur tales actus multiplicarentur, ut patebit. Prior ergo pars antecedentis probatur, quia impatientia supponit tristitiam, vel dolorem, in Lucifero autem nulla tristitia vel dolor fuit, ante primam invidiam, quam habuerit, cum primum peccavit; ergo nec impatientiam habere potuit. Major clara est, quia tristitia ex malo extrinsecus illato, est propria, et adæquata materia patientiæ, et consequenter impatientiæ, quia contraria versantur circa idem. Et ideo ubi non est dolor vel tristitia, patientia esse non potest, ac subinde neque impatientia. Minor autem probatur, quia Lucifero in statu viæ existenti nullum extrinsecum malum illatum est, unde tristari posset, vel dolore. Solum ergo potuit tristari de alieno bono, quia ut sibi damnosum

apprehendit; ergo ante talem tristitiam non potuit habere impatientiam. At vero illam tristitia fuit ipsa invidia, ut paulo ante declaratum est; ergo ante invidiam non potuit Lucifer impatientiam committere.

29. Atque hæc doctrina etiam in Angelo jam damnato, et homini primo in tanto honore creato invidenti, locum habet. Nam licet tunc jam pateretur diabolus inferni dolores, ac tristitiam, et inde posset ad impatientiam moveri, nihilominus ex illo objecto solo, nimirum ex eo, quod homo esset in tanta dignitate constitutus, non poterat dæmon sentire tristitiam, nisi ex invidia; et ideo neque impatiens circa illud objectum esse poterat, nisi præcedente invidia. Unde, quod Tertullianus ait: *Diabolum invidisse, quia doluit*, non est verum, si particula *quia*, denotet causam efficientem, vel aliquo modo præsuppositam ad effectum distinctum, quia circa illud objectum invidisse, et doluisse non sunt duo actus, sed idem: igitur solum erit vera illa locutio in genere causæ formalis: nam tristitia de bono alieno est forma constituens personam invidentem. Et in eodem sensu verum est quod non invidisset homini, nisi doluisset: non quidem, quia hæc sint duo distincta in re, et inter se connexa, sed potius, quia unum, et idem sunt, quia generalius per verbum dolendi, quam per verbum invidendi significatur.

30. *Explicatur Tertullianus.*—Altera denique pars antecedentis, nimirum Luciferum specialem impatientiam post invidiam non habuisse, probatur, quia bonum unius respectu alterius, revera non est materia patientiæ, sed potius charitatis, et complacentiæ de tali bono ex benevolentia alterius. Unde sancti Angeli proposito sibi beneficio Incarnationis, quod Deus humanæ naturæ conferre decreverat, non indignuerunt patientia ad illud benevole suscipiendum, sed charitate, humilitate, gratitudine, et obedientia. Et ratio est, quia patientia est de adversis, et malis: illud autem objectum nullam veram rationem mali vel nocimenti respectu ipsorum Angelorum habuit, nec prudenter in illo apprehendi potuit, et ideo illud non fuit materia patientiæ in bonis. Unde consequenter nec in malis potuit esse materia impatientiæ, quia versantur circa idem. Nec etiam tristitia per imprudentiam, et pravum libertatis usum inde concepta, potuit esse materia patientiæ, quia illa tristitia erat culpa gravissima, cum esset invidia, et ideo non erat patienter sustinenda, sed omnino evitanda, cum esset in habentis potestate. Et eadem ra-

tione non poterat esse materia impatientiæ, quia hæc non est, nisi de tristitia involuntaria, quæ provenit ex malo extrinsecus, quod vitari non potest: illa autem tristitia erat voluntaria, ideoque impatientiæ materia non fuit. Unde quod Tertullianus de Lucifero ait: *Doluerat, quia patienter non tulerat*, si de propria impatientia intelligatur, verum esse non potest, quia supponit impatientiam fuisse ante dolorem, cum potius illum supponat. Videtur ergo metaphorice vocare impatientiam illam mentis repugnantiam, quam Lucifer habuit apprehendendo beneficium humanæ naturæ, tantquam malum, vel detrimentum suum, cum tamen propria impatientia non in actu intellectus, sed in actu voluntatis nimis aversantis malum aliquod pænæ, et dolorem, vel tristitiam ab illo provenientis consistat.

31. *Concluditur impatientiam non proprie Lucifero tribui.*—*Multo probabilius est invidia Luciferi fuisse annexam iram.*—Dico ergo, impatientiam non proprie, sed metaphorice Lucifero attribui, non quidem proprie, quia in voluntate nullus potuit cogitari actus, qui fuerit causa, vel effectus tristitiæ, seu invidiæ, et propriam rationem impatientiæ habeat: metaphorice autem posset per impatientiam intelligi (ut dixi) ipsamet intellectus repugnantia cum quædam elatione, ac indignatione superbiæ conjuncta. Multo vero facilius, et verisimilius posset admitti in Lucifero, ex invidia secutum esse motum iræ, qui distinctus est a proprio actu impatientiæ, quia ejus materia non est tristitia, sed est vindicta sumenda de alio, quem ut sibi nocivum invidus apprehendit. Hunc ergo actum iræ habere potuit Lucifer contra Deum ipsum, vel contra Christum, quatenus eum, ut diminuentem excellentiam, et honorem suum apprehendebat: et ideo de illo vindicari cupiebat, sicut in hominibus invidis contingit. Nam contra eos, quibus invidet, facile irascuntur, vel etiam contra eos, qui eis beneficia conferunt, quibus ipsi invident. Nam illos tanquam sibi injuriosos, vel malefactores suos apprehendunt.

32. *Et odium.*—Denique addi potest ex invidia secutum esse odium in Lucifero. Quia inter filias invidiæ, prima est odium, ut docent Gregorius 31, Moral., cap. 31, et D. Thomas 2, 2, q. 63, art. 5, ad 3. Et ita hoc odium tribuunt Lucifero multi theologi, præsertim Hugo de S. Victore, in Summa sentent., tr. 2, c. 3, dicens, quando sancti Angeli in secunda mora per amorem ad Deum convertebantur, Luciferum per odium ab illo discessisse. Et loqui

videtur de odio ipsius Dei, potestque intelligi de odio proprio, et formali: nam superbia et invidia tale odium pariunt. Hugo autem magis videtur loqui de odio virtuali, quod in omni peccato mortali includitur, et ideo per illud odium non additur specialis malitia ipsi superbiæ, vel invidiæ, nec explicatur species peccati, sed generalis aversio a Deo, quæ in omni peccato mortali invenitur. Estque probabile non prorupisse dæmones in proprium, et formale odium Dei, ut Deus est usque ad statum damnationis.

33. *Respectu Christi, et generis humani formale.*—At vero respectu Christi, vel generis humani, cui directe Lucifer inviderat, probabile est, statim formale odium ipsius habuisse, destructionem, et omne malum ei desiderando: invidia enim odium maxime parit illius personæ, quæ invidetur. Et ita Hieronymus, Job. 24, et alii multi, Joan. 8, ad hunc sensum accommodant verbum illud Christi, qui de Diabolo dixit: *Ille homicida erat ab initio.* Nam quia in effectu exequi cœpit in Paradiso terrestri, in affectu habuit in cœlo, cum primum invidere homini cœpit, ut supra ex Bernardo adduximus. Et ideo sicut a multis creditur, Diabolus dictus est homicida cum effectu in principio mundi, et in Paradiso, quando mortis totius generis humani causa fuit: unde in affectu etiam dici potest voluntate, seu proposito a principio, et in cœlo fuisse homicida, propter odium, quod contra humanam naturam, et præcipue contra Christum concepit, ut in superioribus explicatum est.

34. *De quibusdam aliis vitiis Lucifero attributis.*—Præter hæc solent Patres per nomina alia peccata, seu malitiarum genera significantia, lapsum Luciferi explicare. Et solent imprimis hoc loco allegari, qui Diaboli lapsum fuisse dicunt concupiscentiam propriam, et carnalem, sed de hoc puncto dicam in cap., quia revera non tribuitur hoc Lucifero, sed inferioribus Angelis, ut ibi explicabo. Aliter ergo Ignatius, in d. Epist. 11, ad Philippen.: *Per ambitionem et avaritiam*, dicit, *in impietatem fuisse deductum*, quam impietatem apostasiam etiam, seu desertionem Dei vocat. Consentit Ambrosius, Epist. 33, ad Demetriad., de Lucifero, dicens: *Cum iis Angelis, quos in consensum impietatis suæ traxerat a cælesti sublimitate, dejectus est.* Hanc vero impietatem in hoc ponit, quod se auctoris sui gloriæ comparavit. Eandemque impietatem videtur vocare blasphemiam Hieronymus, in Psalm. 119, in secunda expositione dicens: